

cum : Dabo claves domus David super humerum eius, et aperiet, et non erit, qui claudat, et claudat, et non erit, qui aperiat, S. Augustinus sic loquitur : Coelum clausum erat, quia nondum clavis crucis antecesserat : iam tempus erat, ut in mysterio crucis, omnia, quae in veteri testamento velabantur, revelarentur. Sanctus vero Hieronymus loquens de cruce ait : Haec ipsa clavis erit super humerum eius, hoc est, in passione, iuxta illud, quod in alio loco scribitur : Cuius principatus super humerum eius : quod enim ille in sua passione reseravit, claudi non poterit, et quod clauserat in caeremoniis Iudaeorum, a nullo alio aperietur.

Satis praeterea decantatum est a sanctis Patribus vaticinium illud Hieremiae : Mittamus lignum in panem eius, et evadamus eum de terra viventium, et nomen eius non memoretur amplius : intelligendum enim esse de cruce indubitanter assererunt sanctus Cyprianus (adv. Jud. lib. 2. cap. 20), s. Hieronymus (sup. cap. 11. Hierem.), s. Gregorius (lib. 3. moral. cap. 11. et lib. 12. c. 4), s. Isidorus (de pas. Dom. cap. 35), Theodoretus (in Hierem. cap. 11), Origenes (in Hierem. hom. 8), Lactantius Firmianus (lib. 4. cap. 18), Tertullianus (adver. Iud. cap. 10. et con. Mar. libr. 3. cap. 19), et Ambrosius (in titul. Peal. 35), cuius verba, brevitate causa, solum referam : Bene panem dicitur pro carne eius : ite alimentum detulit, isti pro beneficio retulere supplicium ; non mirum ergo, si esuriant, qui sibi vitae aeternae alimoniam denegarunt. Pulchre etiam duo ista iuncturunt : iniciamus lignum in panem eius. Nesciant, quid loquerentur Iudaei, et mysterium loquebantur ; paradum nobis cruce reddidit Christi. Hoc est lignum, quod Adae Dominus demonstravit dicens : De ligno vitae, quod est in medio paradisi edendum ; de ligno autem scientiae boni, et mali non edendum. Eravit Adam ; mandata non tenuit, interdictum gustavit. Per lignum cepimus esurire, quia suum caro accepit alimentum. Ideo Dominus in Christo carnem iunxit, et lignum, ut fames antiqua cessaret, vitae gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod omnium peccata crucifixit ; beata caro Domini, quae victum omnibus ministravit.

Apud Ezechielem, iuxta divi Hieronymi, et Theodori sententiam, aliud omni acceptione dignum crucis vaticinium legitur : Haec dicit Dominus Deus : Et sumam ego de medulla cedri sublimis, et ponam de vertice ramorum eius, tenerum destingam, et plantabo super montem excelsum, et eripientem. In monte sublimi Israel plantabo illud, et erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam ; et habitabunt sub ea omnes volucres, et universum volatilis sub umbra frondium eius nidificabit.

Septuaginta autem Interpretes eundem locum in hunc modum verterunt : Haec dicit Adonai Dominus : Et auferam ego de electis cedri, de vertice, et dabo de capite ramorum eius : de corde coram auferam, et plantabo super montem excelsum, et suspendam illud in monte sublimi Israel : et plantabo, et offeret germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam, et requiescet sub ea omnis avis, et omne volatilis sub umbra eius requiescet.

Sanctus igitur Hieronymus (in Ezech. c. 17) sic verba haec interpretatur : Dominus Deus, Pater Omnipotens, qui locutus est ad Ezechielem, tollit de stirpe regia, et de genere David, et plantat super montem excelsum, et eminentem, qui loquitur in Psalmis : ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Desceat enim princeps de Iuda, et dux de Israel, donec veniret cui repositum est : et ipse erat expectatio Gentium : iste erupit in germen, et fecit fructum, et cedrus omnes sua sublimitate superavit, ita ut habitent sub ea omnes volucres coeli, et cuncta volatilia illius protegantur umbraculo : de quo dicit Habacuc ; Cornua in manibus eius : ibi abscondita est fortitudo eius, et quae congregare desiderat, quasi gallina pullos suos sub alas suas, ut omnia regionis ligna cognoscant, quod ipse sit Dominus.

Eiusdem deinde prophetae Ezechielis singulare aliud crucis vaticinium a Ruperto Abbate singulariter observatum, silentio non praeteribo : Altaris lignei trium cubitorum altitudo, et longitudo eius duorum cubitorum, et anguli eius, et longitudo eius, et parietes eius lignei, et locutus est ad me : Haec est mensa coram Domino.

Septuaginta vero Interpretes in hunc modum transtulere : Visio, quasi species altaris lignei : trium cubitorum altitudo eius, et longitudo cubitorum duorum, et cornua habebat ; et basis eius, et parietes eius lignei, et dixit ad me : haec est mensa, quae ante faciem Domini. Hunc locum elucidans Rupertus Abbas (in Ezech. l. 2. cap. 27) praecleara haec pietate plena mysteriorum, et sacramentum passionis Christi est. Cundo venisset hora eius, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, in ipso transitu respiciens ad dorsum, idest ad nos, qui credituri eramus : post eundem ipsum transitum, mensus est altare ligneum, idest iam dictum crucis, vel passionis suae sacramentum, substantiam panis, et vini accipiens in manibus suis, dicensque post benedictionem : Hoc est corpus meum ; hic est sanguis meus. Altaris huius altitudo trium cubitorum, longitudo duorum cubitorum est ; altitudo trium cubitorum fides est sanctae Trinitatis, sine qua nusquam est altare Dei ; longitudo duorum cubitorum, extensio genivae dilectionis Dei, et proximi, sine qua nihil dignum Deo potest offerri ; quia plurimum indiget quisquis ad hoc altare hostiam vicam sacrificaturus accedit : anguli eius, longitudo eius, et parietes eius, lignei : totum quippe altaris Christi sacramentum de ligno constat viciae crucis, quia totius sacrificii summa est passio eius : qui pro omni mundo semetipsum super lignum crucis sacrificavit ; et haec est, inquit, mensa coram Domino, subauditur sola, et unica. Nam Iudaei mensa sacrificii iam non est coram Domino : ne offeratis, inquit, ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi : item ; nunquid manducabo carnes taurorum ? aut sanguinem hircorum potabo ? subauditur : non ; sed quid ? Inmolata Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.

Habacuc item verba : Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius, graviss-

simi Patres censerunt, Dominicae crucis vaticinium praeserere : hi sunt sanctus Augustinus (de Civit. Dei lib. 110. cap. 32), sanctus Hieronymus (epist. 103), sanctus Isidorus (de Pas. Dom. cap. 35), Rupertus (in Habac. c. 3), necnon Iulius Firmicus (cap. 22. de mysteriis profanarum Religionum), ubi scribens Constantino, et Constantio Augusto Magni Constantini imperatoris filii, ad pium, et religiosum Dominicae crucis cultum eos exhortans, sapienter dixit : Cornua nihil aliud, nisi venerandum crucis signum monstrant : huius signi uno extento a directo cornu, mundus sustentatur, et terra constringitur, et e duorum, quae per latera vadunt, compagine, Oriens tangitur, Occidens sublevarit, ut sic totus orbis tripartita stabilitate firmatus, confrae operis immortalitatis, radicis fundamenta teneatur. Hoc secretum nobis venerandum Prophetae oraculum tradidit : invenimus enim in Habacuc ita esse praescriptum : Texit coelos virtus eius, et laude eius plena est terra, et splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius. En veneranda crucis cornua. En sanctae virtutis immortalae fastigium. En gloriosi operis divina compago.

His omnibus adiungo Aggaei prophetae vaticinium dicens : Cum intraretis ad torcular, et exprimeretis quinquaginta lagenas, et fiant viginti. Super quem locum erudite satis, et ingeniose, ut assolet, haec Rupertus scripsit : Crux, et mors eius, torcular extitit : unde et propheta alius prospiciens eum, ait : Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari ? et ipse respondens, Torcular, inquit, calcavi solus. Hoc torcular quinquaginta lagenas, idest peccatorum remissionem facit : numerus namque iste, scilicet quinquagenarius, remissionem significat secundum legem, quae anno quinquagesimo remissionem sacerat. Unde annus Iubilaus, idest dimittens, dicitur. Sed vos, o Iudaei, cum intraretis ad torcular lagenarum quinquaginta, factae sunt vobis lagenae viginti, qui numerus longe est a numero quinquagesimo numero remissionis : plusquam dimidium vobis deficit : nam totius, quod erat reponendum, tres vobis partes desunt, et tantummodo duae susceptae sunt. Quae nam sunt duae partes, quas suscepistis ? videbatis natum ex Maria, passumque, vel mortuum, quamvis perverso corde, non ignoratis. Quae sunt tres partes, quas omisit ? nimirum resurrexisset, in coelum ascendisset, atque ad iudicandum vivos, et mortuos venturum esse non creditis.

Tandem, ne in longius sermonem protraham ; omissis aliis vaticiniis, illud solum Malachiae apponam : Si affiget homo Deum, quia vos configitis me ? et dixistis : In quo configimus te ? in decimis, et primitiis, et in penuria vos maledicti estis ; et me vos configitis gens tota. Super quae verba sanctus Isidorus (de Pas. Dom. cap. 36) ait : Ita enim idem Dominus de semetipso dicit : Si affiget, inquit, homo Deum, quia vos configitis me ? et dixistis, in quo configimus te ? et subiecit Deus posthaec illi : me vos configitis gens tota : quod pertinet ad mysterium Dominicae passionis, in qua Iu-

CARTHAGENA DE SS. TRINIT. ET CHRIST. DOM. — VOL. IV. P. II.

dae Christum crucifixerunt, quando sceleratas manus iniecerunt in eum.

Et Ioannes Cassianus (de Incarnatione Verbi) aperte docet Prophetam ibi locutum fuisse in persona Christi : sic enim ait : Ut evidenter utique fierent, quae prophetabantur, quod de passione Domini nostri propheta cecinit, quasi ipsius, de quo dicebat ore praedixit. Si affiget, inquit, homo Deum suum, quia vos affigitis me ? nonne tibi quaeso, dixisse hoc Dominus Deus noster, quasi ad crucem ductus, videtur ? cur quaeso Redemptorem vestrum non agnoscitis ? cur Deum indutum pro vobis carne nescitis ? Salvatori vestro necem paratis, auctorem vitae ad mortem ducitis ? Deus vester sum, quem suspendistis, Deus vester, quem crucifixistis. Quis rogo, hic error, aut quae insania est ? Si affiget homo Deum suum, quia vos affigitis me ? cui sil honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXVIII.

De titulo cruci Christi Domini apposito, in illa verba Scriptis autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem ; erat autem scriptum : Iesus Nazarenus rex Iudaeorum.

Ut sacri huius tituli recondita mysteria penetremus, a materia eius, si placet, exordiamur : quam etsi omnes silentio obvolvunt, venerabilis Beda non praeterivit, sed disertis verbis tradit, tabulam tituli super caput Christi positam fuisse buxeam : de qua in sensu mystico non incongrue intelligi posse antumo illud Isaias : Scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium, usque in aeternum. Haec autem buxi materies inscriptioni mirifice quadrat : nam, teste d. Isidoro, arbor ista dura est, solida, et nodosa, quae soliditatem regni Christi, quod praedicabat titulus, aperte significabat. Est etiam, ut adnotavit Angles (l. 17. c. 20), arbor virorem semper conservans, ut scriptioem tituli nunquam esse delendam, id frustra Iudaeis procurantibus, manifeste monstraretur. Addit etiam idem auctor, buxum arborem esse figuram in ea exaratae tenacissimam ; quod non obscure comprobat tituli huius tabella, quam a me visam testor Romae in templo sanctae crucis in Hierusalem, quae in scriptio post mille fere, et sexcentos annos legi facile potest. Quamvis autem doctissimus noster Nicolaus de Lyra existimaverit titulum in charta tabulae affixa fuisse conscriptum ; aperte tamen contra omnibus, qui tabellam inspeximus, characteres tituli ferreo aliquo instrumento in ipsa lignea materia fuisse insculptos.

Fuisse vero huiusmodi characteres rubro colore tinctor ferret ex antiquo Diarum Romanorum Bosius (lib. 1. de Triumph. Cruc.) Moris enim fuit apud antiquos ea quae magno

pretio habebant, ac proinde diu durare desiderabant, rubro colore depingere; unde Homerus non parum celebrat naves rubro colore depictas, et Ovidius solitum fuisse innotit librorum titulos minio insigniri:

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Immo et sepulcrorum epitaphia rubris characteribus describebantur, ut auctor est Plinius; qui etiam affirmat hunc apud eos morem viguisse, quia illi, et praesertim Romani, minium sacram quandam auctoritatem praeserere iudicabant; et ideo faciem Iovis, necnon et vultus triumphantium minio decolorabant. Unde Camillus rubro colore triumphavit, et Aethyopes venerationis causa Idolorum statuas minio tingebant, ut tradit idem Bosius praecialo loco. Immo Romae observavimus in sacris caemeteriis sanctorum martyrum, quae sub terra sunt, in ore sepulcrorum defunctorum nomina rubro colore esse conscripta. Quamvis autem hoc eodem colore fuerit Dominicæ crucis titulus conscriptus, in tabella tamen eius, quam Romae vidimus, prae nimia vetustate, et ob maximam eius contractationem, rubens color penitus abiit, sicut et candidus reliquarum partium, candidum enim fuisse, tradit Arnoldus Marmannæus (*lib. de Cruce*), omnino abolitus est, naturali solum ligni colore superstitio. Non est autem, cur cruentus canis Calvinus adversus tabellam hanc tituli, quae Romae extat, oblatret, dicens etiam Tholosa, et in aliis Ecclesiæ Romanæ subiectis civitatibus tabellam tituli Dominicæ crucis demonstrari, cum revera ea quae Romae observatur, non tota et integra tabella sit, et ideo reliquae partes possunt alibi ostendi.

Et quamvis etiam sapientissimus Salmeron doceat, tabellam inter duo cornua crucis fenculo hinc inde alligatam fuisse, maiorem tamen censens fidem adhibendam esse d. Cyrillano dicenti (*ser. de fin. et sign.*): *Pilatus in capite ligni clavem tabulam cum nomine regis Iudaeorum conficit; quod idem lego apud Nonnum, dum ait: Pilatus spectabilem inscripsit testificante clavo inscriptionem.* Porro quot, et quibus linguis fuerit titulus scriptus, duo Evangelistae tradunt, triplici, hebraica, graeco, et latina; quod non ita intelligendum est, ut partim hebraice, partim graeco, partim latine conscriptus, sed totus integer hebraice, totus graeco, totus latine scriptus fuerit. Ubi observandum esse latinam in honoratiori loco positam esse, non solum quia vicinior capiti Christi, sed quia ultimus locus honoratior erat apud Romanos, ut egregie probant Grelseus (*in auro illo suo lib. de Cruce*), et cardinalis Baronius (*in suis annalibus*). Unde Nicolaus Papa (*in Epist. ad Michaelen Imperatorem*), qui in linguam latinam de hac abachabatur, ait: *Latina lingua cum hebraea, et graeca in titulo Domini a reliquis discreta, insignem principatum tenens, omnibus nationibus praedical Iesum Nazarenum regem Iudaeorum.* Nec polest dici, hebraeam, aut graecam linguam in honoratiori loco fuisse constitutam; tum quia, ut tradit d. Chrysostomus, hebraea lingua Romanis ma-

xime despecta erat; tum quia Romani tantum latinum sermonem fecerunt, ut in ipsa Graecia, Valerio Maximo id attestante, licet graeco doctissimi essent, non nisi latine responderent. Quibus consonat illud Thyrophoni iris consulti (*in l. decreta ff. de re iud.*) dicens: *Decreta a praetoribus latine interponi debent.* Quae omnia confirmat d. Augustinus, dum ait (*lib. 19. de Civit. Dei cap. 7*): *Opera data est, ut imperiosa civitas non solum iugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per speciem civitatis imponeret.* Cur autem non eodem idiomate, sed pluribus conscriptus fuerit titulus, alia est ratio facti, alia sacramenti: causa facti in promptu est, ut a pluribus legeretur; ut enim tradit d. Lucas in Actis Apostolorum: *Tunc in Hierusalem erant viri habitantes ex omni natione, quae sub coelo est.*

Huius rationis meminit Prodentus, dum eleganter cecinit (*in Apol. adv. gentes*):

Pilatus iubet ignorans, tu scriba triplicis, Dirige versuulis, quae sit sulpha potestas. Fronte crucis titulus triplex, et triplice lingua, Agnoscat Iudaea legens, et Graecia norit: Et venerata Deum percenscat aurea Roma.

Meminit etiam eiusdem Sedulius (*lib. 4. operis Paschalis*):

Scribitur, et titulus: Hic est rex Iudaeorum. Quod nihil a deitate vacat, nam coelum auctus: Hoc hebraea refert, hoc graeca, latinaque lingua. Hoc docet una fides, unum ter dicere regem.

Simile quid legitimus apud Iulium Capitolinum in vita Gordiani de Augusti militibus, qui sepulcro Gordiani titulum apposuerunt litteris graecis, latinis, persicis, iudaicis, et aegyptiacis, ut ab omnibus facile legeretur. His autem tribus linguis magis usus fuit Pilatus, quam aliis, quia ceteris erant clariores, et copiosiores. Ratio autem sacramenti ea potest assignari, quod tres nationes Christi fidei ardentius erant accepturae, sed hoc ordine, quod religio Christiana primum ab Hebraeis ad Graecos, deinde a Graecis ad Latinos profectura erat. Lucas vero non absque mysterio post Graecos, et Latinos ultimo loco posuit Hebraeos, ad id profecto respiciens, quod ultimo loco ad fidem essent convertendi: cum enim plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet, ut Apostolus inquit. Aliam etiam sacramenti rationem acute excogitavit d. Cyrillus, qui (*lib. 12. in Ioan.*), de titulo agens, ait: *Divinitus, ut ego puto, factum est, ut trium linguarum, quae praecipuae sunt, litteris scriptus titulus fuerit: omnium enim gentium regnum Christo attributum esse significavit: Ipsi enim, inquit Daniel, honor, et regnum datum est, et omnes tribus, et linguae ipsi servient.* Fuit autem titulus ad caput Christi positus, et non ad pedes: tum quia regnum Christi non erat terrestre, profanam pompam redolens, sed coeleste ad divinum, iuxta id, quod ipse dixerat: *Regnum meum non est hinc: tum quod regnum eius non esset tyrannicum,*

aut violentum, velut est omnium illorum, qui subditos calcant, spoliant, atque diripiunt, sed regnum charitatis, quo rex tanquam verus pastor, ovem errantem super humeros portat: tum tandem, quia ut ait d. Ambrosius: *Mortuo supra crucem titulus: non enim humani corporis, sed divinae potestatis est regnum, quod habet Christus; merito supra crucem titulus, quia licet in cruce erat Dominus Iesus, supra crucem tamen regis maiestate radiabat.*

Sed iam sacrae Scripturae testimonia, quibus Spiritus sanctus inscriptionem huius tituli vel praedixerat, vel adumbraverat, in medium producimus. Figuratum arbitror illum apud Ezechielem (c. 39): nam post verba illa: *Erit eis memorata dies, in qua glorificatus sum, paulo post subiciit: Cumque viderint os hominis, stant iuxta illud titulum, donec sepeliant illud pollincores.* Tunc solum visum est os, et facies hominis perfecti, quando visum est os, et facies Christi; tunc appositus est titulus, donec pollincores Ioseph, et Nicodemus illum sepelirent. Extat ad idem vaticinium Isaiæ, dicens: *In die illa erit altare Domini in medio terrae Aegypti, et titulus Domini iuxta terminum eius, et erit in signum, et testimonium Domino, qui liberet eis Salvatorem, et propugnatorem, qui liberet eos.* Testimonium istud ad hoc propositum adducit doctissimus Archiepiscopus Palcottus (*in explic. sacrae Siondis*), et eundem locum versans exemplo vitae, ac doctrina insignis noster Angelus de Pas. (*in suo symbolo*) ita exponit: *Erit altare Domini in medio terrae Aegypti, idest mundi perversi, et obscuro, et titulus Domini iuxta terminum eius, titulus inquam triumphalis pro belli victoria, titulus praeconi, et dignitatis pro agnoscenda familiae dignitate, qui portis solet affigi; et titulus memorialis posteris, ut videant, et discernant, in quem pupugerunt.*

Porro cum ea limpidiore cognitio rei habeatur, quam per rei causam veniamur, unde philosophi hoc cognitionis genus notitiam a priori vocarunt, oportebit ad exactam acutorum cognitionem, quae in scriptione huius tituli latent, varias illius causas, tam literales, quam mysticas diligenter indagare. Prima causa, ob quam titulum cruci imponi Pilatus praecipit, ea certe est, et omnino litteralis, quia mortis erat apud antiquos, causam mortis, aut supplicii, vel publica praeconi voce divulgari, ut testatur Spartianus (*in Severo*), dicens: *Fusibus cum sub elogio praeconi caecidit, et confirmat Lampridius (in Alexandro), dum ait, quod cum quidam damnatus esset ad mortem fumi, praeco valenti voce clamabat: Fumo necatur, qui fumum vendidit, vel grandiusculus litteris scriptum indicare, prout tradit Svetonius (in Caio c. 32) ubi ait: Manibus abscissis, atque ante pectus, et collo pendentes praecedente titulo, qui causam poenae indicaret, inter epulantium coetus circumdaci iussit.*

Et Eusebius (*lib. 5. Eccl. histor. c. 1*), s. Altissimi martyris passionem narraus, inquit: *Ac cum undique per amphitheatrum circumduceretur, tabula, in qua latinis litteris haec inerat inscriptio, hic est Altalus Christianus, praecedente. Accedit Svetonius, qui scribens Domitia-*

ni Imperatoris vitam ait: *Patrem familias, quod Thraecem Mirmillonem parem, Munerario impari dicerat, detractum et spectaculis in arenam, canibus obiect, cum hoc titulo: Impie locutus Parmularius.* Persimilis est huic locus ille Dionis asserentis punitum fuisse quendam servum a Domino suo, cum litteris siue titulo, quae causam mortis aperirent. Et Quintilianus in quadam delatione meminit crucis cuiusdam inscriptae hoc modo: *Serco danti venenum Domino.* Huius etiam consuetudinis vestigia quaedam lego in martyrologio Romano, et in alio Usuardi sub vigesima die Ianuarii, ubi haec verba habentur: *Ibidem ad catacumbas sancti Sebastiani martyris, qui Diocletiano imperatore cum haberet principatum primae cohortis, sub titulo Christianitatis, iussus est ligari in medio campi, et sagittari a militibus, non sub praetextu, vel causa, ut quidam antiquitatis ignari autumant, sed sub tabella quae patienti, vel loco supplicii affigebatur, ut constet ex Actis martyrum, et ex Baronii Martyrologio, et ex passione s. Cypriani, necnon ex Tertulliano.* Ac tandem Romae usque modo haec consuetudo viget, quae rationi valde consentanea est: nam cum titulus praemittitur, qui delicti gravitatem aperiat, indicatur supplicium illud inferri non ex Principis tyrannide, aut iudicis malevolentia, sed ob delicti atrocitatem, quae illud supplicii exposcentem. Hinc ergo Romanorum consuetudini Pilatus se conformans, titulum crucis patibulo superpositum, supplicii causam experimentem: unde et Matthaeus, et Marcus titulum ipsum causam mortis vocarunt.

Secundam rationem adhibet d. Chrysostomus (*ho. 48. in Io.*), his verbis: *Scripsit autem, et titulum Pilatus, tum ut Iudaeos ulcisceretur, tum ut Christum excusaret: nam cum tanquam pravum tradidissent, et sententiam hanc latronum societate confirmare vellet, ne quis tam turpem mortis notam inurere, et tanquam malum, et perditum accusare posset, ut calumniantibus os obstrueret, in regem suum surrexisse denunciavit; haec ille. Itaque asserit Chrysostomus, Pilatum totum crimen in Iudaeorum malitiam, et invidiam reiecit, ac proinde mortem Christi in eorum dedecus, et infamiam redundare, qui in regem, ac Messiam proprium usque ad crucis necem insurrexerunt: unde gravati Iudaei illo titulo, proclamabant, lesle d. Ioanne (c. 19): *Noti scribere ream Iudaeorum, sed, quia ipse dixit, ream suam Iudaeorum, id est falso se de regno iactavit, regiamque coronam usurpavit.* Persistens tamen Pilatus respondit, *quod scripsi, scripsi: praedixerat enim regius Vates in multis Psalmis inscriptionem tituli nunquam fore delendam: tribus namque Psalmis hunc titulum praeposuit: Ne corumpas tituli inscriptionem: ita explicat d. Augustinus, cuius aurea verba subnectere non pigebit: *Quod scripsi, scripsi. O ineffabilem vim divinae operationis, etiam in cordibus ignorantium! nonne occulta vox quaedam Pilato intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in Psalmorum litteris prophetatum est, ne corumpas tituli inscriptionem? Recce tituli***

inscriptionem non corrumpit, quod scripsi, scripsi, et addit: Quid loquimini insani pontifices? nunquid propterea non erit verum, quia Iesus ait, rex sum Iudaeorum? si corrumpi non potest, quod Pilatus scripsit, corrumpi potest, quod veritas dicit? Ideo enim Pilatus, quod scripsit scripsit, quia Dominus quod dixit dixit; haec d. Augustinus.

Tertiam rationem valde diversam adhibet Rupertus: existimat enim, ut Caiphas in illis verbis: *Expedi vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat*, alium sensum habuit, et alium Spiritus sanctus, et hunc titulum alio sensu impositum a Spiritu sancto, et alio a Pilato: nam ille in gloriam, hic in ludibrium, et iocum illum apposuit, et putabat se gloriarum posse apud Caesarem, quod pro eius fide hominem affectantem regnum, et quem multa illius gentis turba cum ramis palmarum receperat, regiasque laudes illi acclamaverat, dicens (*Luc. 19*): *Benedictus qui venit rex in nomine Domini*, atrocissimus crucis supplicio afficisset, lactans se certe, velut olim Adonibezee gloriabatur, septuaginta regum manus abscessisse, quod prudentissimus fecisset, quum fecerat Herodes, qui regem natum a Magis illius interficere non potuisset. Hanc rationem amplectens Caietanus (*in Ioa.*) asserit, Pilatum, sicut et Herodem illum, quod Dominum illius in veste alba, tanquam stultum Christum habuisse, ac proinde titulum illum irrisorie apposuisse.

Quartam causam assignavit sapientissimus Archiepiscopus Paleotus (*in explic. sacrae Sion. c. 5*) in haec verba: *Titulus iste Sacerdori peribelle convenire visus est, tanquam qui hostibus triumphum ducaret maximo regi; cum praesertim vetus inolevisset mos, in triumphis arcuatos extruere fornices, et in ipsis titulos, nomine patria, et devictarum gentium prae nomine triumphantis, ad laudem peregrinae inscriptioni: hinc factum est, ut isti, ignorantes tamen quid facerent, sanctissimo caeli, terrarumque regi, in triumpho, quem devictis diabolo, morte, ac peccato reportavit, crucis arcum erexerint, infixo titulo, in quo nomen Iesus, Nazarena patria, regia dignitas, subditi quoque Iudaei inscripti fuerunt.* Hanc rationem iam antea, breviter tamen, indicaverat d. Chrysostomus his verbis: *Tanquam trophaeo cuiusdam litteras insculpsit clara voce, et victoriam, et regnum profertentis.* Haec ratio, quia finem praeventuram a Deo, ut scilicet in maiorem Christi gloriam, et honorem titulus hic cederet, exprimit, placet in ea illustranda paulo amplius immorari. Memini Festum docuisse, *Titulum*, a tuendo dictum, sicut et de templo id tradidit Varro (*l. 6. de lingua Latina*). Titulus ergo superpositus capiti Christi, scilicet *Iesus Nazarenus rex Iudaeorum*, tuetur manifeste Christum a calumniam, et cavillis adversariorum, eiusque innocentiam, et dignitatem miracifice praesert. Nam prima dictio eius, quae est *Iesus*, Salvatorem significat. Si ergo est Saluator, non erat crucifigendus. Secunda est *Nazarenus*, quae floridum significat; flos autem innocentiae symbolum est. Si ergo innocens, non erat morte mulcendus. Tertia est

rex. Si rex: non igitur infami supplicio afficiendus. Si enim Ionathas a morte servatus est, quia erat filius regis, nullo magis rex a crucis supplicio est liberandus. Quarta dictio erat *Iudaeorum*, populi scilicet Deo charti, et inter omnes nationes pietate insignis: non ergo execrandam illam impietatem crucifixionis Christi committere debebat. Aliter etiam possumus in hunc modum eadem verba exponere ad maiorem Christi gloriam. Si enim *Iesus* est Saluator: ergo potest salvos facere: *Deus noster*, inquit David (*Ps. 69*), *Deus salvos facienti*. Nam sicut medici officium est aegrotis adhibere remedia, et advocati vincere causam clientis, et cuiuslibet artificis praestare, quod ars eius postulat: ita et salvos facere munus erit Salvatoris. Dicitur etiam Nazarenus, id est floridus, quia *Flos erat, et liliam convallium*, ut ipse praedixerat, pro cuius odorem sacrificium Patri offerebat, et in cuius representatione sacrae litterae testantur Deum odoratum fuisse sacrificia Abel, Noe, et Abraham. Inscrubitur quoque *rex*, dum in cruce pendet, quoniam ab ea regnare coepit, ut praedixerat David: *Regnavit a ligno Deus*. Quia in re valde differt eius regnum ab aliorum principum regnis: nam illorum imperia in morte pereunt, at regnum Christi in morte incipit. Quarto tandem addit *rex Iudaeorum*, id est confitentium, et laudantium, in quo sensu Ioannes (*Apoc. 2*): *Eccc dabo de synagoga satanae, qui dicunt se Iudaeos, et non sunt, et sed mentuntur*; mendacium autem erat, quod cum Iudaeis confitentem significat, ipsi Christum non confitebantur. Sed ut uno verbo dicam, quid aliud sibi vult titulus ille *Iesus Nazarenus rex Iudaeorum*, quam vivat Iesus, vivat Nazarenus, vivat rex, et vivat rex confitentium, et laudantium Deum? ne aliam iacturam salutis, sanctitatis, regiminis, et confessionis nostrae faciamus? nam si pereat salus, quomodo salvabimur? si sanctitas, quomodo sanctificabimur? si rex, quis reget nos? si rex Iudaeorum, quis agnoscat nos, ut Christum confitentis? In eo autem mirum in modum titulus hic honorem Christi tuetur, quod ad id divino consilio appositus fuerit, ut omnibus palam fieret, crucem esse trophaeum, et triumphum Christi: trophaeis enim, et triumphis, atque ornamentis triumphalibus solitos fuisse addi titulos, multa antiqua monumenta testantur: nam praeter fornices Romanorum imperatorum, de Saule legitur, quod reversus a caede Amalech crexit sibi fornitem triumphalem, ut constat (*ex 1. Reg. 15*): probat etiam id, quod ut tradit Stobaeus (*ser. de fortitud.*) nobilis Theseus, hostibus devictis, trophaeum erexit, et utens, velut atramentum, proprio sanguine, hunc titulum inscripsit: *Lacedaemones de Argiois*. Facit etiam ad idem illud Svetonii (*cap. 37*): *Iulius Caesar Pontico triumpho inter pompae fercula trium verborum praestulit titulum, Veni, Vidi, Vici*. Erat igitur crux Christi arcus triumphalis, in quo Dominus pactum pepigit, velut olim (*Genes. 9*) de non amplius immittendo diluvio in mundum; et sicut in arcu nomen victoris proprium, patria, et dignitas, seu officium apponi con-

suevit, ita in hoc triumphali arcu haec omnia apposita fuere inscripto titulo, *Iesus Nazarenus rex Iudaeorum*. Quod si ibi non nominatur provincia debellata, ut in aliis fieri solebat, dicebantur enim aut Africani, aut Parthici, aut Germanei, id certe fuit, quia latissime patet Christi triumphus, ut in nomine Iesu omne genuflectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum.

Quintam rationem subiungamus, quod sacer locus, et maxime templum, vel altare semper olim consuevit aliquo speciali titulo insigniri: unde Iacob cum vidisset scalam illam mysticam summitate sua caelum pertingentem (*Gen. 28*): *Erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper*: et cum acervum lapidum in testimonium inliti cum Laban foederis fecisset, vocavit illum, *titulum*; et cum Deus loquutus esset Moysi, et 70 senioribus, duodecim titulos exerunt. Et hinc est, quod Deus in Levitico idololatram damnans, prohibet titulos Diis excitari, dicens (*Levit. 26*): *Nec titulos erigatis*, et libro Numerorum erectos iam confringi praecipit: *Confringite*, inquit (*Num. 32*), *titulos, et statuas*. Cum ergo crux locus sacer esset, et velut altare sanctissimum, quo Christus Dominus quasi summus Pontifex, et orator, Deum deprecatur, et ut sacerdos sacrificium obtulit Deo Patri, missamque summa religione celebravit, cuius introitus fuit per Incarnationem; Gloria in excelsis Deo in Nativitate; orationes, cum pernoctabat orans in deserto; Lectio Epistolae, declarando legem, et Prophetas; Evangelium, quando divinam illam doctrinam, quam a Patre acceperat, evangelizabat; consecrationem fecit, quando se consecravit in coenaculo morti obtulit; hostiam vero elevavit, dum se exaltatum in cruce toti mundo ostendit; complevitque sacrificium, cum dixit: *Consummatum est*; in quo fecit summam et compendium quoddam omnium sacrificiorum veteris legis: erat enim *agnus* propter innocentiam; *ovis* propter mansuetudinem; *aries* propter ducatum gregis Christiani; *vitula rufa* ob effusionem sanguinis sui extra Hierusalem; *bos laboriosus* crucis aratro terram proscindens; *hircus*, sive *hoedus* propter similitudinem carnis peccati; *colomba*, quia sine felle alicuius doli; *turtur gemebunda*, quia cum clamore valido, et lacrymis preces, supplicationesque pro nobis offerens exauditus est; *passer solitarius*, quia torcular crucis calcavit solus. Cum ergo sacrosancta Christi crux ara esset, et ara certe igni Dei, sicut olim eaqum d. Paulus Athenis invenit cum hac tituli inscriptione, *Ignoto Deo*, voluit Deus, ut titulus apponeretur ad exprimentum eum, cui sacra-batur: et quia hic erat *Iesus Nazarenus rex Iudaeorum*, ideo haec inscriptione verticem crucis cohonesari fecit. Atque huc faciunt carmina Sedulii (*lib. 4. op. pauli*):

Scribitur et titulus, hic rex est Iudaeorum,
Quod nihil a deitate valet, cum caelitus actum.
Hoc hebraea refert, hoc graeca, latinaque lingua,
Hoc docet una fides, unum ter dicere regem.

Sextam subuocamus rationem ex variis cau-

sis contextam, ob quas titulus apponi consuevit. Propertius (*l. 4*) refert titulum apponi solitum ad ostendendam rem esse venalem, ita ut etiam servis vendendis titulus apponeretur e collo pendens, qualitem eius describens. Non incongrue hac ratione titulus cruci appositus est, in qua Deus operatus est salutem venalem in mollo terrae, ipso dicente: *Emite absque argento, et absque ulla commutatione*, quia haec salutaris propriae emptio non pecunia, sed peccatorum contritione, et cordis suspiriis celebratur, nec iustitiae obligationem inducit, ut in aliis emptioibus, quia salus peccatori mere gratis datur. Svetonius autem narrat victimis in capitolium deluctis fuisse praelatum titulum; sic enim ait: *Nonnulli patrum familiarum testamento caecorum, ut ab haeredibus suis victimae praelato titulo in capitolium ducerentur, et tuncque pro se solebatur, quod superstitem Augustum reliquissent.* Cum igitur Christus Dominus ductus fuerit in capitolium montis Calvariae, ut victima fieret pro nobis Deo Patri, voluit illo titulo insigniri, prout olim in victimis fiebat. D. vero Augustinus (*in Ps. 21*) tradit, ad custodiendam domum, ne ab hostibus irrueretur, titulos potentissimorum Principum solitos fuisse collocari: verba eius sunt: *Ne domum ipsius incauta aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces; ipse vult esse possessor, et frontem suam de titulo alieno muniri, ut cum titulus fuerit lectus, conterritus quis potentia hominis, abstineat ab incensione.* Olim crucis habitum ignominiosum fuisse supplicii generis, et omnibus detestabile, satis illud Deuteronomii probat, ubi maledictus vocatur, qui pendet in ligno; ut tamen iam homines crucem non despicerent, ad conuicta aliqua eam afflicere auderent, praemuivique illum Deum honorifico potentissimi principis Christi Domini titulo, honorificum eius nomen praeseferebant, quo inspecto, conterritus potentia tanti nominis, infelissimos hostes Christi ab invaginatione abstineant, ut verbis d. Augustini utar. Titulus etiam libris apponi, auctorem, et argumentum libri experimentes satis compertum est. Erat Christus liber vilae intus, et exterius scriptus, de quo d. Bernardus loquens ait (*ser. de Christ. ref.*): *Vere Christus est liber ille, quem Ioannes in sua Apocalypsi conscripsit, scriptus intus, et foris: foris enim Christi vulnera carnis, sed intus immensi eius erga nos amoris incendia contemplanur: hunc docti, et indocti vident, hunc omnes legunt, sed non eodem modo eius mysteria omnes intelligunt.* Et b. Laurentius Iustinianus (*de Triumph. Christi. ag.*) non minus pie, quam docte haec ad idem scribit: *Potest plane homo quandiu in mundo conversatus est Christus, de pacis bono, quam idem perficere venerat, dubitare; et ubi patibulo effusus est crur, de ipsa certissimus est pax. Hanc itaque non in membrans, non in lapide, neque in ligno, sed sanguine proprio in sua carne conscripsit: librum hunc, ut ab universis legatur, publice exposuit, non autem sermone composuit, vel humanae sapientiae ecaratum est verbis, sed hominum intermentem matitia, digito Dei scriptus, nempis scientibus*

Gentilibus, atque Iudaeis depictus est foris; virtute autem, et sapientia Christi formatus est intus. Habet foris simplex, et indoctus quid loquatur, habet spiritualis, et perfectus, quod intus intelligat: legit simplex, et lactescit, atque compungitur; exercitatus vero intelligens, irradit, atque accenditur. Quisnam nisi sapientia doctrina poterat paucis tam multa colligere? abbreviatam epideum legem tegalis sacramenta, claritatis compendium, perfectionis celsitudinem, virtutum normam, et totum humanae redemptionis modum, ordineque in hoc sui corporis inclusit volumine. Quomodo cum scribere compleret, nihilque superesset, scribendum inquit consummatum est; haec ille. Est igitur Christus Dominus, iuxta horum Patrum doctrinam, liber scriptus digito Dei in incarnazione; publicatus, et in haec editus in nativitate; rubricatus per sanguinis circumcessionem; approbatus a Patre (Matth. 3): *Hic est Filius meus dilectus ipsum auditum*; inauratus charitatis operibus; furto sublati, ac venditus a Iuda tringinta argenteorum pretio; reprobus, et falsus, ac mendax a Pontificibus; ac tandem scisus, ac ruptus in cruce tam ratione vulnerum carnem ruptum, quam ipsius mortis animam a corpore dividens, quod proprium ruptiois est. Cum ergo Christus Dominus in cruce vere sit Iherusalem, oportebat apponi ei titulum, auctorem et argumentum libri experimentem, quod egregie praestat titulus hic, Iesus Nazarenus rex Iudaeorum. Hunc librum considerans eruditissimus Salmeron exclamat, dicens (to. 19. tr. 37): *O librum super omnem librum: hunc excedit nocturna versare manu, versare divina, qui desiderio progrediendi in via salutis tenetur; hic sit nostrum enchiridion, itaque ad sapientiam, verbum abbreviatum, contemptus mundi, soliloquium, stimulus divini amoris, itinerarium mentis in Deum, summa totius scripturae, et quod dici solet, vade mecum, et domi seure. His omnibus addamus, quod non solum S.R.E. Cardinalis, sed et summus ipse Pontifex titulum specialem habet alicuius ecclesiae, est enim Episcopus ecclesiae s. Iohannis Lateranensis. Cum ergo Christus Dominus esset summus Pontifex, titulum sibi servavit s. crucis in Hierusalem, hic autem erat ille, qui in cruce divino consilio inscriptus fuit: Iesus Nazarenus rex Iudaeorum.*

Ultimam causam docuit me d. Cyrillus, qui eo quo solet ingenii acumine, singularem quandam excoctivavit rationem in haec verba: *Omnes declinaverunt, et simul inutiles facti sunt: et diabolo serientes turpissime debebamus. Habebat autem diabolus adversus naturam nostram chirographum, maledictionem legis divinae transgressoris debitam, et priscam Dei sententiam, ac adversus primum hominem iustissime fuit prolata, in quo genus universaliter nostrum, iam nemo absque peccato est, condemnationem fuit in Adam peccavit, sic et ceteri post ipsum datum Dei neglexerunt; quare de uno aduersus omnes sententia fuit prolata. Hoc igitur genus nostrum chirographum titulo in confesso Sateator delicti: liquido namque titulus mortem in ligno suam significavit, pro condemnationem rita passus est, et*

pro delictis poenam dedit sufficientem: haec d. Cyrillus: quibus similia lego apud d. Ambrosium (in Luc. c. 23), dum ait: *Scribitur autem titulus etiam secundum Iohannem, in aetate cruci chirographo, quod erat contrarium notis, sententia velata cessaret, non infra crucem: quia principium super humerum eius; principium autem quid est? nisi sempiterna virtus eius, atque divinitas? Unde et ipse interrogatus, tu qui es? Respondit: Principium, qui et loquor vobis. Morito supra crucem titulus, quia non humani corporis, sed divinae potestatis est regnum quod habet Christus. Non tamen praetermittam hic adungere, quae perdoctus quidam noster frater Minorita, qui, etsi se ob insignem eius humilitatem simplicem appellet, doctrina tamen conspicuus, in historia, quam tam pie, quam docte scripsit, de Dominica passione, arcana in hoc titulo abscondita, atque involuta. In hunc modum explicat: *Triplici famositate scriptus est titulus, hebraice, graece, et latine. Hebraei sacerdotum habebant, et theologiam; Graeci industriam, et sapientiam; Latini imperium, et monarchiam. Christus ergo ut verus sacerdos se ipsum obtulit in sacrificium: ut theologus primam vocem tituli vult esse Iesus, mysteris amplissimam: ut sapiens, et industrius, artem diaboli optima arte delusit: ideo Nazarenus, id est florens in sapientia; ut rex, et monarcha constitutus est rex super Sion montem sanctum eius, et rex in misericordia. Quare profert edictum pietatis, dicens: *Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt, et sic se declarat regem Iudaeorum. Adde quod Iudaei signa quaerunt, Graeci sapientiam, Romani imperia; ideo Christus Iudaeis signum esse voluit, Graecis sapientiam, Latinis imperium.***

Ad extremum hic apponere libet, quomodo inventa fuerit Romae tabella, quae titulum Dominicae crucis continet. Refert illud ex antiquo Diario Romano Laelii Petronii, Pauli de Magistris, et Stephani Infessura, Nobilis atque eruditus auctor Bosius (lib. 1. de Triumphantibus Crucis): verba ibidem relata sunt haec: *Die prima mensis Februarii anni 1492. venerunt nova de partibus Africanis, dictumque fuit quater rex Hispaniae habuit victoriam de Granata, ipsamque cepit, et dominatus est, et iam fuisse captam pacis omnibus; et saederibus: nam iamdiu ante oppresserat eam. Quibus autem pactionibus, non bene scitur. Eadem die miraculum in urbe fuit: nam cum Dominus Petrus Gondisalus de Mendoza cardinalis sanctae crucis, de sua impensa saceret incruentare, et dealbare dictam ecclesiam; quando operari tetigerunt summitatem arcus existentis in medio Ecclesiae, iuxta tectum, ubi adhuc sunt duae pravae columnae, senserunt ibi certum vacuum; cumque aperuissent, invenerunt unam parvam fenestram, in qua erat una capsula plumbea duorum palmorum, bene clausa, et super eam erat lapis quidam quadrangulus marmorosus, ubi erant sculptae istae litterae, videlicet: Hic est titulus vere crucis: in qua capsula, reperta fuit quadam parva tabula longitudinis unius palmi cum dimidio, quae ab uno latere erat comesa, et retustate corrosa; ibique erant caratae, et deinde colore rubro tinctae inferebantur*

litterae, sive verba: Iesus Nazarenus rex Iudaeorum. Sed illud Iudaeorum non erat perfectum, quia illud, um, non nisi usque ad R inclusivae remanserit, et illud, um, ceciderat, ut dicitur: quia erat tabula ab ea parte corrosa, et vetustate defecit. Et primus versus erat scriptus litteris latinis, secundus vero litteris graecis, et tertius litteris hebraicis. Ad quem locum quasi tota urbs accessit, et Papa Innocentius etiam post triduum vidit eam, iussitque permanere in dicta capsula cum quadam lamina vitrea super altare in festiuitate dictae ecclesiae. Est et omnium aestimatione digna illa tabula, quam Pilatus posuit in cruce super caput Sateatoris nostri Iesu Christi; cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXIX.

*De triumpho Dominicae crucis, ubi de prae-
sentia eius ignominia in summum iam
gloriae splendorem conversa, tam ex
profanis, quam ex sacris litteris, et
sanctis Patribus copiose disseritur.*

Unanimi Philosophorum sententia, immo et experientia ipsa docemur, inter symbola, seu similia extrema faciliorem esse transitum, difficiliorem vero, quando inter se ipsa dissimilia sunt. Unde conversio, seu transitio, ut amore Theologorum loquar, panis in corpus Christi, inter omnes conversiones, tam naturalis, quam divina virtute hucusque confectus, ob hanc inter alias rationes praestantissima a Theologis censetur, quod extrema eius, panis scilicet, et caro Christi Domini, sint adeo dissimilia, ut in paucissimis conveniant. At si conversio ignominiae Dominicae crucis in gloriam, quam iam sibi comparavit, cum panis conversione in carnem Christi conferatur, tanto certe illam praestat, si difficultatem rei pensemus, mirabiliorem, quanto et difficiliorem facili negotio delegemus: illa enim nullis creaturae virtute obsistente, aut potentia repugnante quotidie conficitur; ista vero infinitis propemodum potentissimis Principibus invitit, et reluctantibus, ac multifariam multisque modis contra nitentibus facta est. Ista minus symbola habet extrema, quam illa, cum panis, et caro Christi intra rationem substantiae, ut Philosophorum more loquar, multipliciter conveniant; ignominiam autem, et gloriam, quae extrema sunt istius conversionis, per omnia inter se dissidere nullus inficiatur, omnes consentiunt. Quid enim commune habet infamia cum fama, turpitudine cum honore, dedecus cum gloria, abieccio cum celsitudine? Est igitur conversio haec ignominiae crucis in gloriam ardua magis ac difficilis, quam conversio panis in corpus Christi. Cum tamen iuxta Philosophi doctrinam in omni conversione duplicem necesse sit terminum adhibere, a quo, ut aiunt, et ad quem; ille scilicet, qui excluditur, et alius, qui acquiritur,

explicatur hanc mirabilem conversionem ignominiae Dominicae crucis in gloriam eiusdem, prius de pristina eius, qua quondam fuerat deturpata, infamia, deinde de eximia eius comparata gloria disserter compello. Crucem olim turpe, et abieccio supplicii genus extulisse, iam Ethnicorum, quam Catholicorum, necnon sacrorum voluminum monumenta aperle satis comprobant. Eloquentiae parens de cruce Gavianae agens: *Facinus, ait, est vincire civem Romanum, seculum verberare, prope parricidium necare, quid dicam in cruce tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest: et (oratione pro Rabirio) magis adhuc illud exaggerat dicens: Nomen ipsum crucis absit non modo a corpore civium Romanorum, sed etiam a cogitatione, oculis, auribus; haec ille. Plerosque autem saecula illustres, ut infames redderentur ob faciorem ab ipsis patrata, suspensio peritiae profanae litterae contestantur. Ovidius ait in Ibm, Achaemum Lydiae regem a populo cruci tradidit, et Artaelem regem Persarum praefectum a Xantippo Atheniensem duce captum mortem crucis sustulisse, dum eorum republicam depraedarent. Herodotus (lib. 7) similiter scribit Histium Milesium inter Milesios principem in Harpago Darii tribuni manus cum venisset, crucis patibulo tanquam hostem damnatum fuisse. Idem pertulit supplicium Capronia virgo vestalis ob stuprum commissum, nec non et Bomilich, eo quod cum Agathocle in patriam conspirasset, ut tradit Iustinus. Glaucus etiam medicus Alexandri Macedonis, eo quod sum dilectum Hephaestionem male curasset, iussus est infami crucis supplicio mulctari, ut auctor est Plutarchus (in Alexandro). Hinc Apuleius crucem vocat damnatam, Seneca infelix lignum, infelicem stipitem, Tacitus servile supplicium, Lactantius supplicium homine libero indignum. Unde in vita Alexandri legimus, quod cum urbem quandam Tyri ingrederetur, cuius civis perulgata fama erat, cum servi essent, dominos suos interemisse, tanquam infames plerosque illorum crucibus affligi iussit. Latrones etiam in cruce suspendi soliti tradunt Philo, Seneca, Apuleius, et Lipsius. Quid plura? Gracchus nihil contra Popilium turpius profere potuisse putavit, quam si diceret indignum fuisse, qui mala cruce periret. Plutarchus deinde singulis annis refert tempore suo morem fuisse, ut canis cruci afflixer per civitatem circumduceretur, quo significare volebant eum, qui bono republicae non vigilabat, dignum esse non secus, ac mutum canem pro custodia domus non latrantem, turpissimo crucis supplicio affici. Iurisconsultus etiam in lege, qui liberorum. ff. de iis, qui notantur infamia, suspensiosos ait non esse eligendos. Ad haec in Africa, et testatur Plineus (27. c. 4. 9. C.), leones hominum aggressores non alio mortis genere, quam crucis tormento affliciebantur. Ac tandem crucis antiquam turpitudinem satis aperte ostendit, quod teste Scaligero, cum Romani honoris cupidissimi iniuriam aliquam passi fuissent, quam tamen nulla ratione vindicare possent, illam a se propulsasse arbitrabantur se ipsos inter-*

faciendo, a qua insaniam cum nullatenus dimoveri possent, illud praesentissimum remedium excoGITatum est: publica scilicet lege caveatur, ut quicumque se interfecisset, cadaver eius in crucem ignominiose ageretur: cuius saepe ignominiosae comminationis timore ita omnes perterriti fuere, ut nemo esset, qui violentas manus sibi imponere turpissimum non iudicaret.

Deinde in idem argumentum non desunt clarissima Patrum testimonia, et praesertim d. Chrysostomi, qui *propterea*, inquit (*in cap. 1. ep. ad Philipp.*), Iudaei studio ista morte infernere satagunt, ut probrosum quoque efficerent, ut etsi nemo propterea ab ipso obdineret, quod occisus est, abstineret tamen vel ideo, quod hoc pacto occisus esset: et (*in hom. alia*) ait: *Mors turpis, et improbabilis, et enim Iudaeos maledicta, et inter Gentiles abominanda.* Et d. Augustinus (*tra. 36. in Io.*) id ipsum his verbis confirmat: *Creator hominis homo esse dignatus est; factus est quod fecerat, non periret quem fecerat. Quid huic misericordiae addi potest? Et tamen addit: parum fuit et hominem fieri, voluit etiam ab hominibus reprobari: parum fuit reprobari, parum etiam occidi, sed addit: mortem autem crucis, illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortium: et (*ibid.*) subdit: *Elegit extremum et pessimum genus mortis.**

Verum non solum sancti Patres, sed et sacra ipsa volumina pristinae crucis infamiam attestant: nam apud Genesios historiam pilatorum magister, eo quod frumentum absconderat, primo suspensus legitur: et apud Iosephum, ipse regem Hai propter idololatriam suspendi in patibulo usque ad vesperam, et sosis occasum. Gabaonitae filios septem Saul crucifixerunt in Gabaa in poenam violati foederis a Saul. Aman quam paraverat Mardocheo crucem, ob conspirationem in populum innocentem ipse sustinuit, eius etiam et participes facti sunt postmodum decem filii, ut qui patris superbiam imitabantur, sentirent eiusdem ignominiam. His ergo omnibus tanquam turpissimum mortis genus crucis supplicium datum est. Unde ait Sapiens: Impii vocem illam contra Christum elevarunt: *Morte turpissima*, hoc est crucis morte, *condemnemus eum.* Idem etiam Sapiens (*Sap. 10*) crucem appellavit humiliatum, et contemptibile lignum: tantaque fuit eius turpitudine, et omnium in illam contemptus, ut et maledictam eam vocitarent, quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, et pendente in ea indignum haberent, ut in hominum conspectu appareret, ideoque iubebatur condi, et sepeliri, ne terra contaminaretur: *Eodem die*, inquit sacer textus, *sepelietur, et nequaquam contaminabis terram.* Et hinc est, quod volens divus Paulus profundissimum Christi humilitatem explicare, non aliter expressit, quam dicens: *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: tanta tunc erat crucis commaculata infamia. At postquam Christus Dominus in ea suspensus fuit, omne decus a cruce dissectum, cunctaque eius ignominia in summam gloriam commutata, atque*

conversa est, ut impleteret divina promissio ab Ezechiele promulgata: *Et Dominus humiliavit lignum sublime, et exaltavit lignum humile.* Quae verba Iametsi d. Hieronymus, et Paraphrastes Chaldaeus de populo gentili exaltando, et Iudaeo humiliando intelligunt; multi tamen interpretes, Glossa id attestante, ad crucem referant; ita ut post resurrectionem ipsum lignum sublimatum fuerit, quod prius morte siccatum fuisset, ut verbis eius utar, ita ut sensus sit: Lignum crucis, quod tempore mortis Christi humile, et abiectum erat, post Christi resurrectionem exaltandum esse, et omnem eius ignominiam obscuritatem in fulgentissimum gloriam splendorem commutandum fore. Unde iam non amplius crux, arbor infelix dicitur, sed arbor decora, et fulgida, ornata regis purpura: immo, et beata arbor; tum quia eius brachiis, saepe pendit pretium; tum quia iam inter omnes arbores primum tenet: *Arbor una nobiliss, nulla stitca talem profert fronde, flore, gormine.* Haec perpendens Andreas: *O bona crux, inquit, quae decorem ex membris Domini suscepisti: et d. Augustinus: Cum sub antiquis, ait, sceleratis crucifigerentur, modo nullus crucifigitur, Crux honorata est, finita est in poena, manet in gloria: a locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum: quae tantum honorem dedit poenis suis, quid seruat fidelibus suis? D. Chrysostomus (*homil. quod Christ. sit Deus*): *In purpura, ait, crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in mensa sacra crux, et in toto orbe crux, et super solem fulget crux: et Sedulius (*de Christ. et eius Cruc.*) in idem cecinit:**

Poenam vestivit honore.
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.

D. Cyprianus in idem argumentum sic loquitur: *Sed in cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit sacramenta; sine quo signo nihil est sanctum, neque alia consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas, et profundum, et longe, lateque plenitudo defenditur gratiarum.*

S. Augustinus (*in Ioan. tract. 118*) id ipsum confirmat, dicens: *Crucis signum nisi adhibeatur, sive frontibus credentium, sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo quo chrysmale unguuntur, sive in sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.*

Et (*in append. tom. 10. serm. 59*) id ipsum confirmat, dicens: *Mors Christi signum est nostrae salutis. Hoc enim signo crucis consecratur corpus Dominicum, sanctificatur fons baptismatis, initiatur etiam presbyteri, et ceteri gradus ecclesiastici, et omnia quaecumque sanctificantur, hoc signo Dominicae crucis cum invocatione Christi nominis consecrantur.*

Et reddens rationem huiusmodi honoris, qui Dominicae cruci defertur (*sermon. 18. de Verb. Dom.*) hanc tradit: *Quia ipse honoratus erat fideles suos in fine saeculi, prius honoravit crucem suam in hoc saeculo, ut terrarum Principes, credentes in eum, prohiberent*

aliquem nocentium crucifigi; et quod cum magna insultatione persecutores Iudaei Domino procurarunt, magna fidei servi eius, etiam reges, in fronte nunc portant.

Ac tandem Sedulius (*in oper. pasch. l. 4*) eleganter cecinit:

Pax crucis ipsa fuit, violentaque roboram membris
Illustrans propriis, poenam vestivit honore.
Suppliciumque dedit, signum magis esse salutis:
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.

Atque hinc est, quod in sexta Synodo (*cap. 63*) legitimus, prohiberi imaginem crucis in pavimento designari, ne imago, quae digna est adorari, pedibus conculcetur: *Cum crux nobis vivifica salutare ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei, per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum, quem par est, honorem habeamus. Quamobrem, et mente, et sermone, et sensu, adorationem ei tribuentes, crucis figuras, quae a nonnullis in solo, ac pavimento sunt, omnino deleri iubemus, ne incendium conculationis, victoriae nobis trophaeum, iniuria afficiatur. Eos itaque, qui deinceps crucis signum in solo construunt, segregari decernimus.*

Hinc crucis gloriam apud Gentiles quondam praesignatam fuisse, multa, etaeque gravissima suadent: nam teste Sozomeno Sybicum extat carmen, in leproso attestans:

O lignum felix in quo Deus ipse pependit.

Et ut ait Rufinus (*lib. 2. cap. 2*), Aegyptii colebant litteram quondam sacerdotalem crucis figuram praeserentem, qua secundum peritos hieroglyphicarum notarum, vitam venturam significari aiebant. Et apud eosdem, Caesio Rodigino (*lib. 10. cap. 8*) referente, crucis figura omnium perfectissima, coeli, et siderum domina, et mirabilium effectrix habita est. Unde in Serapidis pectore depingebatur, ut ipse ait, ex Arabum sententia. Refert etiam Iustus Lipsius (*de cruce. cap. 8*) eosdem Aegyptios litterae crucis formam gerenti, circulum superponere solitos, qui nihil aliud erat, quam oculus; significabant autem per oculum solem, quem prius oculum vocare consueverant, ut docent Macrobius (*lib. prim. Saturn. c. 15*), et Pausanias (*in Corinth.*). Merito oculus, seu sol circulo designatus cruci adingebatur, cum in cruce aliquando futurum esset ut suspenderetur versus Sol iustitiae, mundiue oculus Christus, qui suo splendore radiis solaribus splendidiorem illum redderet.

Sed iam singillatim, in quibusnam haec Dominicae crucis gloria praefalgat, speculemur: Adeamus, inquit d. Paulus, ad thronum gloriae eius, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus. Thronus iste crux sancta est, ante quem viginti quatuor illi seniores Apocalypsis 4. mitebant, ut ait d. Ioannes, coronas suas. Unde d. Leo (*in serm. 2. de pass.*) explicans illa Christi verba: *Hodie mecum eris in Paradiso: Promissio ista, ait, non tam de ligno crucis, quam de throno editur potestatis. Ut tamen quam aepit crucem Christi Domini thronum ap-*

pellarit, clarius constet, insignem Isaiae locum id manifeste asserentem profertemus, multisque modis illustrabimus. In persona Dei loquens ait: *Dabo clavem domus David super humerum eius, et figam illum paxillum in loco fidei, et erit in solium gloriae domus Patris sui, ecce thronum: et suspendam super eum omnem gloriam domus Patris eius, vasorum diversa genera. Clavem in primis domus David ego cum d. Hieronymo (*sup. c. 22. Isai.*) sanctam crucem intelligo, quae in Apostolica Ecclesia per domum David significata, eapropter clavus officium obtinet, quia vel clavus scientiae est ad reseranda sacrorum voluminum arcana, iuxta illud (*Luc. 24*): *Aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.* Aperuit enim dum dicere coepit: *Nonne oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam? Notavit id d. Augustinus (*hom. 34. de verb. Dom.*) dicens: Ipse tanquam clavem crucis suae sacramentum exarct. Vel certe crux clavus est, quia regni coelestis portas poenitentibus patefecit, dicente Chrysostomo (*to. 2. ho. de divit. Laz.*): *Crux Christi clavus paradisi est, crux Christi aperuit nobis paradysum. Nec mirandum est, clavem illam ligneam fuisse: nam cum sera, qua primus parens coelum clausit, fuerit lignea, etiam oportebat ligneam esse clavem ad illud reserandum. Et cum deinde sacer textus ait, et figam illum paxillum in loco fidei, de Ecclesia catholica loquitur, ubi solum viget crucis fides, virique Christo fideles inveniantur, iuxta illud Apocalypsis: *Rex regum est, et qui cum illo sunt vocati, electi, et fideles.* In medio ergo Ecclesiae crucis paxillum collocatus est, non secus aquae olim lignum vitae in medio paradisi: apte enim crucem lignum vitae compellari arbitror: nam si Moyses loquens de eo, iuxta sententiam d. Damasceni, praedixerat: *Erit quasi vita tua pendens ante te; et ipse Christus ait (*Ioan. 14*): Ego sum vita, veritas, et vita; plane efficitur, crucem lignum vitae fuisse: signum vitae autem, et tanquam fructum appendentem continebat. Subdit Propheta: *Et erit in solium gloriae Domini Christi sui.* Solum hoc crux est, unde Christus regnavit, David canente (*Psal. 95*): *Dicite in nationibus, quia Dominus regnavit a ligno: quod sane carmen ita Iudaeis infestum extitit, ut verba illa, A ligno, ab ipsis expuncta fuisse testetur Iustinus (*dial. cum Tryph.*). Sed Tertulliani verba in eorum explicatione pietate, et eloquentia plena audiamus: *Age nunc si legitis penes David, Dominus regnavit a ligno, exspecto quid intelligas; nisi forte lignarium aliquem regem significari iudicaturum, et non Christum, qui eandem a passione ligni, superata morte, regnavit. Etsi enim mors ab Adam regnavit usque ad Christum, cur Christus non regnasse dicitur a ligno, ex quo crucis ligno mortuus, regnum mortis exelsit? proinde, et Isaia: quoniam, inquit, puer natus est nobis, quid novi, si non de Filio Dei dicit? Et datus est nobis, cuius imperium factum est super humerum ipsius. Cuius omnino regum insignis potestatis suae humero praefert, et non aut capite diadema, aut manu sceptrum, aut aliquam propriae vestis notam? sed solus natus******

reæ notorum æcorum Christus Iesus, novæ gloriæ et potestatis, et sublimitatem suam humero extulit, crucem scilicet, ut secundum superiorem prophetiam, Dominus regnaret a ligno. Hoc lignum et Hieremias tibi insinuat, dicitur prædicans Iudeis: Venite, mittamus lignum in panem eius, utique in corpus; hæc Tertullianus. Atque his nos adiungamus, crucem Christi solum, et thronum fuisse, unde ipse et mandauit, et principem eius regia auctoritate indicavit, ut palmam proximus morti ipse docuit, dicens (Ioan. 12): Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eicietur foras. Quod si, ut ait Salomon (Prov. 10): Rex, qui sedet in solo iudicis, dissipat omne malum intuitu suo; non incepte crediderim Christum Dominum in solo crucis existentem iurata suo omnes daemonis insidias in conspectu oculorum eius dissipasse, quod haud obscure his verbis prædixerat Iob (c. 40): In oculis eius quasi hano capiet eum, hano scilicet crucis, ut explicat d. Athanasius (in vita d. Antonii). Illud tamen mirabile est, quod chirographum decreti, quod contrarium erat nobis, et quod hostis humani generis penes se diligenter custodivit, Christus Dominus polenter abstulit ab eo, affigens illud cruci, ut ait d. Paulus (ad Colos. 2): Et captivatos potestates, et principatus, triumphans illos in semetipso, vel ut legit Origenes, triumphans illos in ligno crucis. Tandem concludit Isaias (c. 32): Et suspendam super eum omnem gloriam domus Patris eius, vasorum diversa genera. Per gloriam hanc a cruce suspensam apte satis primum intelligi potest Christus Dominus, qui non solum, ut Filius Dei Patris est, dicente Paulo (ad Heb. 1). Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ eius, etiam ut homo vitæ suæ integritate, et sanctitate Patrem mirum in modum clarificavit, et glorificavit, ut ipse testatus est (Ioan. 27): Ego te clarificavi super terram. Unde ipse Pater Christum tanquam hominem alioquens, gloriam suam illum vocat (Ps. 36): Exurge gloria mea. Possimus secundo congrue satis per hanc gloriam a cruce suspensam intelligere supernaturalia dona, gratiæ scilicet, et virtutum doles, quas regius Vates gloriam, et divitiis s. Ecclesiæ appellavit, dicens (Psal. 111): Gloria, et dicitur in domo eius. Animæ doles, et ornamenta, quæ sunt universa gloria eius, ut idem testatur, cum inquit (Psal. 44): Omnis gloria eius filiae regis ab intus, vere a ligno Dominicæ crucis, tanquam a causa, et perenni fonte pendent, ut recte observavit d. Leo (ser. 8. de pass.), ubi ait: Crux tua fons est omnium benedictionum, omnium causa gratiarum, in qua datur credentibus virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. Si autem sequamur Graeci interpretis translationem, qui, ubi nostra vulgata legit: Et suspendam, ipse verbi: et suspendent super eum omnem gloriam, interpretari licet hunc locum per illum Ezech. Viri bellatores tui clipeum, et galeam suspendent in te pro ornatu tuo. Hi bellatores sunt illi, qui audientes regnum caelorum vii patii, et violentos rapere illud, adversus diabolum, carnem, et mundum acrius dimicantes, de omnibus illis gloriose

triumpharunt; probe tamen agnoscentes in virtute s. crucis victoriam illam reportasse, omnia spiritualia arma, quibus hostes superaverunt, in cruce, tanquam eius ornamenta, suspendam, ingenue fatentes, quod brachia sua non liberaverunt eos, ut præciterat David (Ps. 43): Et brachium eorum non solaverit eos, sed s. crucis, ubi abscondita erat fortitudo Christi. Verum cum non solum militum Christi arma, sed ipsos etiam SS. milites ab ea suspensos intueor, dicente Iob, crucem Christi prævidens: Elegit suspendium anima mea, et Paulo prædicante (ad Gal. 2): Christo confixus sum cruci; in eam duco sententiam, ut per hanc gloriam in cruce suspensam ipsos etiam Sanctos apte intelligi posse autem: nam si spolia victoris, gloria eius sunt, cum Sancti omnes spolia sint crucis victicis, non Christi in cruce vincuntis; non immerito nomine gloriæ in cruce suspensæ veniunt ipsi intelligendi. Vocat autem illos Propheta vasorum diversa genera, quia alii apostoli, alii martyres, alii doctores, unusquisque secundum gratiam a Domino sibi donatam in Ecclesia Dei fulget.

Sed iam aliam viam ingrediamur ad apprehendam eiusdem crucis ineffabilem gloriam. Experientia compertum est, fontium aquas, quanto plus in inferiorem locum descendunt, tanto altius postea ascendere: non secus mihi videtur crucis accidisse, quæ quanto inferius antea ex hominum opinione depressa decidit, tanto altius iam in eorum existimatione exaltata conscendit. Contemplamur primum si placet mirabile hunc ascensum. Sponsus crucem respiciens, palmam vocavit, dicens (Can. 7): Ascendam in palmam. Et merito quidem, quia ut mea fert sententia, eapropter victoriæ symbolum, et insigne aptud varias nationes semper extitit, quod id peculiare habeat, ut quanto maius pondus ad eam deprimentum illi superponitur, tanto fortius contra nititur ad erigendum se, unde a gravitate ponderis nunquam superatur, sed ipsa potius ponderis gravitatem mirabiliter vincit. Refert Niceph. (in eodem loco), ubi Christi crux sita erat, simulacrum Veneris collocatum fuisse ab idolorum cultoribus, ut sic crucis memoriam a mortalium mentibus penitus abolerent. Verum tanta huius mysticæ palme, nempe crucis, extitit virtus, ut tam gravis sarcinæ ponderi sibi superimposito non cederet, nec succumberet, sed maiorem potius conatum exhibens in sublime se erexerit, et in altissimum locum conscenderit. Ascendit enim ad nobilitatem pectora, quæ honoris causa, rubra d. laebei, et Calatravae, alba d. loannis, viridi Alcantaræ cruce magis illustrantur, et nobilitantur, licet alioquin ipsos sanguinis nobilitate conspicuos unguini multorum testium consensu necessarium sit comprobari: indicamur enim esset ut a minoribus originem trahentes, qui ad infamiam Christi humero crucem in posterum ipsi d. proprium honorem, et gloriam Christi cruce nobilitantur. Ascendit sane crux non solum ad illustrium pectora, sed ad principum vexilla, et clarissima stemmata, quibus infinitas propemodum hostium turmas crucis

signo in eis insculpto, aut exarato, gloriosissime prodigiarunt. Ascendit ad naves, ad arcium, et turrim æcuminia, ubi apud fideles collocari consuevit; ac tandem ad regia diadematam, ad Imperatorum coronas, ad Pontificum tiaras. Audiamus Chrysostomum (ho. de cruce) ista, et alia plura cogitantem: Crucem, inquit, ubique celebrari, videlicet in domibus, in foro, in solitudinibus, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in navigiis, in insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in syppolis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in brutis male affectis, in corporibus daemonibus obsessis, in bellis, in pace, in diabolis, in noctibus, in delicatorum choris, in monachorum ordinibus, adeo certatim dominum hoc rapiunt omnes; hæc divus Chrysostomus. Quibus addo, quod cum Christus ad indicandum venerit, præcedit illum ad caelum usque exaltata, iuxta illud (Matthæi 24): Tunc patebit signum filii hominis in caelo: quod de crucis signo contra peritum Calvinum intelligendum esse, unanimi consensu docent omnes Patres. Divus Augustinus (tom. 3. de temp.), Cyrillus, Hieronymus, Hilarius (in cap. 24. Matt. lib. 2. cap. 1), Beda, Theophylactus, et Euthymus, Athanasius (de incarnatione Verbi contra Paul. Samosatensem), et Chrysostomus (hom. de cruce et Latrone); cuius solius verba referam: Sicut, inquit, crucis carositate flammante, superfluum est de carositate requirere: sic post præsentiam requirere non necessarium est, si venit Christus. Sed utrum cum cruce veniat, requiritur. Non enim hanc quæstionem aliquando obijcione prætereo. Et audi: Tunc, inquit, tunc quando veniet, sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum. Tanta enim lux ipsius luminis præclaræ, ut eius radiis lumina clara vincantur. Tunc et stellæ cadent, et tunc Signum videbitur Filii hominis in caelo. Vidi signum gloriam Signi, idest crucis. Solis lumen reddebat obscurum, lunæ non dabitur gratia, sed illud lumen radiabit, et lucebit. Et sicut Imperatorum regalis pompa præcedit, et militaris ordo præcedendo, vexilla humeris portare consueverunt, et his eius declaratur adventus: sic Domino de caelo veniente, angelorum coetus, et archangelorum multitudo illum signum portabant humeris excelsis, et regalem nobis adventum nunciabant. Immo non desunt gravissimi doctores, qui per signum, non imaginem crucis futuram esse in caelo, sed ipsam ligneam crucem, in qua auctor vitæ pependit, intelligendam esse censeant. Putant enim prudenter satis crucem illam redintegratam iri, regemque ad iudicandum venturum tanquam vexillum eius, ipsam fore præcursoram. Huius sententiæ adhaeret Sozomenus (lib. 2. cap. 1), adiciens Sibyllica illa carmina:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed caeli tecla videtis,
Cum renovata Dei facies igitur micabit.

Divus Chrysostomus (homil. de cruce, et Latrone.) ait: Cum ipsa veniet, et cum ipsa secundum suam præstantiam faciet: et (ibid.):

Crucem solum non reliquit in terra, sed secum eam levavit ad caelum. Divus Ephrem (libro de vera penit. c. 4): Ubi, inquit, viderint omnes regium istud, ac tremendum sceptrum retulari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsam quoque regem revelandam, qui in illo clavis affatus est. Eiusdem sententiæ sunt Hilarius (L. 3. de Trin.), divus Augustinus (ser. 130. de tem.), Leo Papa (ep. 97. ad Leonem imper.), Hieronymus, Beda, Theophylactus, et Euthymus (in Matthaum). Hos Patres sequitur insignis ille Waldensis (n. 6. tit. 20. c. 58), nec non Iulianus Archiepiscopus Toletanus (Lectio progre. c. 3). Immo pie, et prudenter nonnulli existimant, Dominicam crucem tanquam insigne Christi prophætam, in caelo empyreo perpetuo conservandam, et incorruptibilitate instar corporis gloriosi donatam iri, eo quod speciali quadam ratione fuerit instrumentum victoriæ Christi, et redemptionis humanæ: quod non incongrue adumbratum putaverim in gladio illo, quo David caput gigantis Goliath præcidit, et populum ab eius tyrannide liberavit, quem, ut sacra narrat historia, in templo voluit semper conservari, et a sacerdotibus custodiri pallio involutum post Ephod.

Tandem illud crucis gloriam non parum ostendere existimam, quod a Catholicis adoratur. adorarique præcipitur in Synodo sexta (cap. 73): unde divus Hieronymus etudians verba illa Psal. Adorate scabellum pedum eius, nomine scabelli crucem intelligit, cui Christi pedes affixi existere. Et divus Damascenus accommodat cruci illud Davidis: Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius, et addit: Quod vere cruce significat, ostendit quod subdit: Surge Domine in requiem tuam, sequitur enim cruce resurrectio. Iacob etiam cum Ioseph virgum osculatus est, crucem Christi in ea adorasse, communis est Patrum sententia. Unde permulti Episcopi, qui in Synodo Niceana ab hoc veritate devierant, postquam convicti fuere, cum lacrymis discesserunt, eorumque Dominicum reverenter adorarent. Arbitror autem cum divo Thoma adorationem debitam cruci esse patriam, quæ est supremum adorationis genus, atque adeo cultu divino commendand fore, prout dicit habundinam ad prototypum, hoc est ad Christum, quem referit, et cum quo habet unitatem quandam, non in esse naturæ, sed in esse obiecti adorabilis propter prædictam revelationem signi, et imaginis ad illam. Alique hæc veritatem, quæ innumeris hæreticis infesta semper extitit, ac efficaci ratione falcire possumus, quia idem est motus animi in imaginem, et in rem (de memoria); sed adoratio est quidam motus in id quod adoratur. Igitur eadem adoratione patriæ, quæ adoratur Crucifixus, adoratur et crux, prout est eius imago. Unde divus Basilus (lib. de Spiritu sancto cap. 18) ait: Imaginis honor ad exemplar, seu ad prototypum transeat: et divus Athanasius (serm. 4. contra Arianos). Qui adorat, inquit, imaginem, in illa adorat ipsum regem; quippe cum ipsa imago nihil aliud sit, quam regis forma, atque species: et addit, imaginem regis si loqui posset, diceram:

Ego et rex unum sumus: Ego enim in illo sum, et ille in me. Et Nicephorus haereticorum obfectioni respondens sapienter valde dixit: *Cum haereticus quaerit, ubi scriptum sit, esse adorandam Christi imaginem? Respondendum, ibi scriptum esse, adorandum esse Christum; siquidem inseparabilis est a prototypo effigies eius.* Unde cum divus Paulus (ad Heb. 1) ait: *Et adoret eum omnes angeli eius, ibi etiam eius imaginem adorandam monet, eo quod illum referat, atque adeo ad illum referatur.* Omnia ista ex verbis, quibus catholica Ecclesia Romana crucem adorat, mirum in modum corroborantur:

O crux, inquit, ave spes unica
Auge piis iustitiam
Reisque dona veniam.

Ecce, quae propria sunt Dei, Ecclesia tribuit cruci. Putat ergo adorandam esse eodem genere laetiae, quo Deum. Quare licet Salomon merito navigantis stultitiam reprehendat, qui tempestale ingruente lignum Deum invocabat: *Ligno, inquit, portante fragilium lignum invocat: et Habachuc etiam hanc eandem demerentiam deplorat: Yae, inquit, qui dicit ligno, easpergiscere; tamen lignae cruci Christi pie, religiose, et prudenter dicitur, libera me, salva me; tum quia in se pendentem habuit Salvatorem mundi: tum quia imago, in qua brachia sua extendit, formam crucis gerit. Hoc ipsum ex verbis d. Pauli convenienter satis mihi persuadeo: nam postquam dixerat: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur,* continuo subdit: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Si ergo indicaret non idem esse gloriari in cruce Domini, ac in Domino, utique ipse non diceret gloriari se in cruce Domini, sed potius in Domino. Sicut igitur, qui gloriatur in cruce Domini, gloriatur in Domino, iuxta divi Pauli sententiam, constanti ratione, qui adorat crucem Domini, adorat ipsum Dominum, atque adeo eodem genere adorationis, quo colitur Deus, adoratur et crux, tanta est eius gloria, tanta celsitudo, atque maiestas; licet alioquin in modo adorandi hoc sit discriminem, quod illam non catholicus adoret tanquam honoris praecipuum, et ultimum terminum, quod soli Deo debitum est; catholicus vero non ut terminum, sed ut medium quoddam, cuius intervenitu honor ad ipsum Christum deferatur.*

Verum obficiant nobis inimici crucis Christi, *Quorum, ut ait divus Paulus (ad Phil. 3), finis interitus est, et gloria in confusione, quod non modo stultus, sed ingratus iudicaretur filius, qui amaret, et coleret patibulum, in quo patens eius fuisse suspensus. Ingrati igitur sunt, qui colunt crucem, instrumentum, quo Dominus non modo crudelissime cruciatus, sed et necatus fuit. Cavillus iste facile diluitur, si perpendamus, non esse eandem rationem de illo patibulo, ac de isto: nam hoc fuit instrumentum nostrae salutis reparandae, et in illo Christus non sua, sed nostra peccata expiavit. Insuper etiam omne maledictum, et quidquid in eo execrabile erat, ab eo abstu-*

lit, eo solo relicto, quod honorificum, clarum, amplum, et gloriosum erat. Unde crucis patibulum adorare non ingratitude, sed potius pietatem, et religionem redolet. Sed replicant: crux attulit Christo dolorem, et ignominiam: est igitur detestanda ab illis, qui Christum amore prosequuntur. At cum non solum ignominiam, eamque temporaneam, sed aeternam famam, immortalem gloriam, incredibilem honorem, et maximam sui nominis exaltationem attulerit, dicente Paulo (ad Phil. 2): *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, facile fallis haereticorum argumentatio evanescit. Quod si adhuc contra crucem cunctis gentibus venerandam debacchantes obiciant: si colenda sunt omnes cruces, quia Christus pendit in cruce; eadem ratione colendi essent omnes clavi, quia clavis confixus fuit, et omnes spinas, quia spinis coronatus est, et omnia sepulcra, quia sepulcro conditus fuit. Vires huius calumniae facile enervantur ex divi Augustini doctrina, in hunc modum loquentis: *Omne ovum ovo, in quantum ovum, simile est, sed ovum perditis quamvis ovo gallinae simile est, tamen imago eius non est, quia non est de illa expressum; haec divus Augustinus. Quibus satis ingeniose docet, ad imaginem non satis esse similitudinem naturae, vel artis, sed opus esse, ut alterum ex altero imitatione quadam efformetur. Quia ergo omnes cruces sunt ad imitationem crucis Christi, ita ut illius figurae, typi, et imagines sint, non autem ad imitationem sepulcri Christi sepulcra omnia fabricentur, inde fit, crucis omnes esse adorandas, non autem omnes clavos, spinas, aut sepulcra, quia non omnia imagines eorum sunt; erunt tamen si construantur, ut saepissime fieri solet in Ecclesia, ad imitationem, et representationem clavorum, spinarum, et sepulcri Christi; cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.**

HOMILIA XXX.

De crucis, et clavorum inventione per Helenam Constantini imperatoris matrem.

De felici sacrosanctae crucis inventione pro modulo nostro acturi, prius eius historiam, quae dicendorum basis mihi futura est, paucis perstringere libet. D. Helenam Christianissimam Imperatoris Constantini matrem divino Spiritu fuisse afflatam ad inquirendum crucis vexillum, praeter Socratem (lib. 2. c. 17), verbis tradit d. Ambr. (in orat. in funere Theodosii), ubi introducit illam dicentem: *Ego in regnis, et cruce Domini in pulvere? Ego in aulis, et in ruinis latet Christi triumphus? Divina ergo inspiratione regina Helena commota anno reparatae salutis 326, post Concilium Nicaenum, imperante Constantino, et Silvestro Papa Ecce-*

siam Dei regente, quem ad investigandam crucem sibi socium adhibuit, si credimus Zonarae (lib. 1. adnot. 323), ad Calvariae montem octogenaria perrexit, ut refert Theodoretus. Tradunt autem d. Hieronymus (ad Paulinum de instit. monac.) et Sozomenus (lib. 20), quod cum christianae religionis persecutores illum penitus excedere omnibus suis viribus nitentur, inter alia hoc execrandum facinus excogitarunt, ut in loco crucis sanum Veneris extruerent, existimantes fidem crucis abolituros, si sacrum illum locum hoc spurcissimo idolo polluisset, et hinc crevit difficultas inveniendi illum. Quamvis enim regina Helena divina Spiritus insineta de eo perquirendo admonita fuerit, ut ait Theodoretus; de loco tamen definito, ubi sacrosanctum lignum deteseret, edocta non fuit, ut dicit d. Ambr. (ubi supra), quidquid reclamat Sozomenus supra relatus, ut sic laboriosa eius inquisitio copiosioris meriti sibi causa existeret. Cum primum autem pervenit Helena ad locum Calvariae, ingentem fossorum multitudinem adhibuit, ut varia loca explorantes, tandem felicem crucis locum detegerent; unius tamen illud indicio, qui postea ad fidem conversus episcopus et martyr fuit, ut tradit Beda in suo martyrologio, praecipue inventa fuit: ex traditione namque a maioribus accepta destinatum locum noverat, quem tamen si propalaro omnino recusaverat, mortis tamen minis perterritus per reginam ei illatis, tandem illum prodidit, ut lesantur Gregorius Turonensis (lib. 1. hist. Fran. c. 26), et Sozomenus (ubi supra). Aperta igitur humo, et decusso pulvere, crucis tres repertae fuere, quas ruina contextarum, inimicus absconderat; quae tamen hilarum esset Christi crux, anxia dubitatio coepit subito reginae animum premere, ut auctor est Paulinus. Licet enim Chrysostomus (ho. 84), et d. Ambrosius (ubi supra), eapropter agnillum credant, quod titulus, *Iesus Nazarenus, affixus ei inerat, cuncti tamen historici unanimi consensu repugnant, Nicephorus (lib. 10. c. 13), Sozomenus (ubi supra), Rufinus (lib. 1. c. 7. et 8), Sulpitius (lib. 2. sacrae hist.), et alii, dicentes avulsam esse titulum: unde ambigente Helena, quanam ex illis crux esset, semimortuum, ut ait Rufinus, aut omnino mortuum, ut verius tradit Sozomenus, afferri iussit, quo allato, una de crucibus admovetur, deinde alia, sed earum ligna mors sprexit; cum primum tamen tertia admota fuit, Dominicam esse prodidit mortui resurrectio: nam ad salutaris ligni tactum morte profuga corpus surrexit, et velut alter Lazarus quondam vinculis expeditus inter apportatores suos rediit incessit. Venerabilis Beda (lib. de loco sancto cap. 3) testatur in eodem loco, ubi mortuus mirabili crucis virtute revixit, in sempternum patris miraculi monumentum columnam quandam erectam fuisse. Itaque illud discrimen inter crucem Christi, et latronum innotuit, quod istae mortuae, illa, quasi viva, vivificandi virtutem habuit. Sed nec in hoc solum vitam continere ostendit, sed in eo etiam, quod cum religionis, et pietatis causa pleraeque particulae ab ea detraherentur; certe in materia in-*

sensata vim vivam tenens, et quasi intrinseco vitae principio, ac humido radicali polens, similes particulas germinabat, quibus detraectae restaurabantur, ut testatur Cyrillus (Cateches. 10), et Paulinus (ad Severinum epist. 11), quos refert cardinalis Baronius (lib. 1. Annalium, anno Christi 84. fol. 182). Contemplatur autem d. Ambrosius post repertum crucis thesaurum Helenam in haec verba proripuisse: *Quid egisti diabole, ut absconderes lignum, nisi ut iterum vinceretur? Vicit te Maria, quae genuit triumphatorem, et quae sine immitatione virginitalis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, et mortuus subiugaret vinceris et hodie, ut mulier tuas insidias deprehendat: illa fecit ut Deus inter homines videretur; ego ad remedium peccatorum divinum de ruinis elevabo vexillum; haec ille. Adit etiam Helena clavos, quibus Dominus cruci affixus fuit, quibus, unum ad inveniendum in diademate, alterum ad inserendum in freno: illum ad decorem, hunc ad fortitudinem. Ad quem quispianam a pietate alienum dignum fraeno imponisse, audiat eandem d. Ambrosium: *Non inscientia, ait, ista, sed pietas est recte in capite clavos, ut ubi sensus est, ibi praedivium: et paulo post: Sed quare super fraenum, nisi ut Imperatorum insolentiam refrasceret, et omnibus illis sancto dicere Spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus, et mulus, sed sit in clamo, et freno maxillas eorum constringe. Audiat etiam Theodoretum (lib. 1. c. 18), qui Helenam ait, clavorum partem in Imperatoris galeam artificiosè includendam crasse, quo capiti illi consuleret, et hostium tela depelleretur; partem equi illius fraeno admiscuisse, quo tum Imperatorem securum redderet, tum veterem prophetiam explere posset: nam olim praedixerat Zacharias proph. (e. 84): *In die illa erit, quod super fraenum equi est, sanctum Domino omnipotenti.* Quam prophetiam, tamen d. Hieronymus (super cap. ult. Zach.) de clavo Christi, fraeno equi Imperatoris inserto, nulla ratione intelligendam contendit; illam tamen expositionem approbant Gregorius Turonensis (de gl. mart. c. 8), Sozomenus (l. 2. c. 1), et Nicephorus (l. 8. c. 29); immo d. Cyrillus absque ulla hesitatione illam acceptat, et nihil improbabilius habere docet, quod Zacharias ibi rei valde memorandae, et regis valde pii memoriter: eandem etiam amplectuntur d. Ambrosius, et Lyra. Sed ut ad Dominicam crucis inventionem revertamur, quam praecipuum nostri sermonis scopum praefiximus, inde placet praefatae historiae glossema exordiri, quod Graeci festum hoc, quod nos crucis inventionem appellamus, a ple saeculis crucis resurrectionem vocitant: nam cum tot annis emortua fuerit, quod sub humo sepulta delituit, certe cum industria Helenae et visceribus terrae prodit, quasi resurrexisset videtur, ascensura postea in coelum, cum Dominus ad iudicandum venerit, ut tradunt Chrysostomus (hom. de Cruce, et Pas.), Ephrem (lib. de ver. poen. cap. 4), Uvaldensis (tom. 2. tit. 20. c. 158), et alii. Sacra narrat Machabaeorum historia solem-**